

Atatürk Devrimi, Atatürkçülük Nedir?*

1. Atatürkçülüğün Yeniden Doğması :

Türkiye'ye gelen yabancılar çok kez Mustafa Kemal Atatürk'ün her yerde görünür olmasına şaşmaktadırlar. Her yerde O'nun heykelleri, büstleri, resimlerine rastlamaktadırlar. Sanırım bunu çoğunlukla bir kişi yüceltmesi olarak görüp olumsuz yönde yorumlamaktadırlar. Atatürk'ün böyle her yerde olmasının açıklaması şudur: O, Türk devrimini temsil eden kişidir. Çoğu devrimler birçok kişilerin yapıtıdır.

Fransız Devrimi bir kişiyle özdeşleştirilemez. **Sovyet Devriminde Lenin'in ağırlığını görüyoruz**, fakat iktidar olduktan sonra Devrimi ancak 7 yıl yönlendirilebildi. **Stalin** olmadan Sovyet Devrimi anlaşılabilir. Belki **Mao Zedong'un Çin Devrimindeki rolü Atatürk'ünkine benzetilebilir**.

27 yıl Çin'i yönetti. Ne var ki ardılları onu neredeyse yadsımışlardır. Bir de değişik komünist önderlerin "tamamlayıcıları" sorunu var. Mao deyince Stalin, Lenin ve **Marx**'ın rol ve tamamlayıcılıkları görmezlikten gelinemez. Atatürk deyince böyle tamamlayıcı kişiler akla gelmiyor. Atatürk bağımsızlık mücadelesinin muzaffer önderidir, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusudur, Türk Devriminin önderidir. Buna dört başı mamur bir başarı öyküsü diyebiliriz. Onun içindir ki kişiliği Cumhuriyetin ve Devrimin simgesidir. **Özgürlük-eşitlik-kardeşlik** düsturu Fransız Devrimi için neyi temsil ediyorsa,

Türk Devrimi için Atatürk onu temsil ediyor, onun simgesidir. Türk devriminden yana olup da Atatürk'e karşı olamazsınız. Fakat Fransız Devriminden yana olup, diyelim **Robespierre, Rousseau, Danton** ya da **Voltaire**'e karşı olabilirsiniz. Atatürk'ün ölümünden sonra nice on yıllar, Türklerin büyük çoğunluğu O'na katıksız bir sevgi ve hayranlık beslemişlerdir. Açığı ki böyle bir düşünce ortamı Atatürkçülüğün eleştirel bir değerlendirmesine uygun değildi. Atatürkçülük hayli yüzeysel biçimde daha sonra Anayasa'ya da giren **resmi Altıokla** (**Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik, Halkçılık, Devletçilik, Devrimcilik**) açıklanıyordu. Bu ilkelerin genellikle derinlemesine çözümlenmediği söylenebilir.

İslam köktendincileri arasında Atatürk'e yönelik eleştiri, hatta nefret vardı, ama 1945'e değin bastırıldılar. Bu bastırma işi 1945'ten sonra da sürdü, ama çok daha gevşek olarak. Buna rağmen genellikle sıradışı, bir çeşit anormallik olarak değerlendiriliyordu. 1972'de **dinci Milli Selamet Partisinin (MSP)** kurulması ve 1973 seçimlerinde %12 oy almasıyla işler ciddileşti. Dinci parti ve ardıllarının desteği yıllar geçtikçe artacaktı. Hatta 12 Eylül 1980 darbesini yapan askeri cunta, bir yandan "**Türk-İslam sentezi**" diye gerici resmi bir ideoloji yaratmaya kalkışırken, Atatürkçüler dahil sola karşı sert bir bastırma siyaseti uygulayacaktı. İşin tuhafı, bu siyaset güya Atatürkçülük adına yapıldı. (1)

1983'te çok partili siyasete dönülmesiyle birlikte, **sol aydınlar** cuntayı eleştirmeye başladılar. Bu eleştiri aynı zamanda cuntanın sözümona Atatürkçülüğüne de yöneliyordu. Bunlar kendilerini "sivil toplumcu" diye tanımlayan bir kesimdi. Aralarında kimileri Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin yıkılarak "**ikinci cumhuriyetin**" kurulmasını savunuyorlardı. Çok kez şiddetli olabilen bu Atatürkçülüğe yönelik eleştiriler İslamcılar, Atatürkçülük hakkındaki olumsuz görüşleriyle ortaya çıkmaya özendirdi. Böylece **Atatürkçülüğün laik eleştirmenleriyle kimi İslamcılar arasında garip bir ittifak** oluştu. (2)

Bütün bunlar, Atatürkçülük karşıtlarının görüşlerinin nasıl çürütülebileceğini düşünmek zorunda kalan Atatürkçüler için acı bir durumdu. Denilebilir ki, Atatürkçülük karşıtı eleştiriler Atatürkçülüğün daha iyi anlaşılması sürecini hızlandırmıştır. Hızlandırmıştır diyorum, çünkü genellikle toplumsal olayların zaman geçtikçe daha iyi yorumlanması ve anlaşılması doğaldır. **Rönesans ve Aydınlanma** gibi hareketler bir zaman sonra adlandırılır ve daha iyi anlaşılır. Türkiye Atatürkçülüğü 1919'dan 1938'de Atatürk'ün ölümüne, sonra da 1950'ye değin yaşadı. Bugün Türkiye Atatürkçülüğü daha iyi anlıyor ve bu anlayış Atatürkçülüğün yeniden doğmasına (rönesansına) yol açmıştır.

2. Atatürkçülüğün Felsefi Niteliği :

Atatürkçülük bir aydınlanma hareketidir.

Tek bir örnek vermek gerekirse Atatürk öğretmenlerden “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür” kuşaklar yetiştirmelerini istemektedir (3). Böylece Atatürk şair **Tevfik Fikret**'in bir şiirinde kendini tanımlamak için söylemiş olduğu ünlü sözünü benimsemiş oluyordu.

Suat Sinanoğlu Atatürkçülüğün felsefi görünümünü “zihnin sınırsız özgürlüğü” diye tanımlıyor (4). Felsefe profesörleri Bedi Akarsu ve Macit Gökberk de Atatürkçülüğü bir Aydınlanma hareketi olarak betimlemişlerdir (5).

Atatürk hümanisttir

Bağımsızlık savaşının en tehlikeli anlarında bile cihat ilan etmedi. 1922'de tutsak düşen **Yunan komutanı Trikupis**'le nazik görüşmesi, önüne serilen Yunan bayrağına basmayı reddetmesi, 1934'te **Anzak ölüleri** için söylediği sözler (6) hümanizminin kanıtıdır. Bir seferinde anayurdu savunmak için yapılmayan savaşı cinayet olarak betimlemiştir (7). Avrupa'nın çoğu yerlerinde bütüncül (totaliter) ve ırkçı diktatörlükler muzaffer olurken ve birçok Türkler bunların çökeliğine kapılmışken Atatürk sıkı durdu. Yahudi ya da muhalif oldukları için Hitler düzenince 1933'te üniversitelerinden kovulan **142 Alman bilim adamını Türkiye'ye çağırıp** onları yüksek eğitim kurumlarında çalıştırması bu yönde anlamlı bir göstergedir.

3. Bir Kalkınma Modeli Olarak Atatürkçülük :

Atatürkçü kalkınma modeli “bütünsel kalkınma” olarak açıklanabilir. Bu topyekûn kalkınma demektir. Batının makine, alet, fabrikalarını edinmek yetmez. Bu teknolojinin gerisinde Batının bilimi vardır. Onu da benimsemek durumundayız. Yoksa benimsediğimiz teknoloji elimizde işreti ve yapay duracaktır. Fakat bilimin üst katmanları felsefenin alanına girmektedir. Onun için Batı felsefesini ve onun bir parçası olduğu insan bilimlerini de benimsememiz gerekmektedir. Tabii sosyal bilimlerin bilimin onsuz olmaz bir parçası olduğunu da unutmayacağız. Öte yandan felsefenin sanat ve genel olarak kültürle yakın ilişkisini gözardı etmemeliyiz. Böylece teknoloji, bilim, felsefe, sanat ve kültürün bir bütün oluşturduğunu görüyoruz. Bunların gelişmesi için, düşünce özgürlüğü gereklidir. Bilim, kültür ve sanata ve bu işlerle uğraşan insanlara saygı ve değerlilik önemli bir gereksinimdir. Bu insanlar toplumsal, siyasal, dinsel dogmaların baskısı altında olmamalıdır. Atatürkçülüğün bütünsel kalkınma modelinde, bir üniversitenin kurulması, bir demiryolunun yapımı denli önemlidir; bir konservatuvarın açılması, bir fabrikanın yapılması denli önemlidir.

Bütünsel kalkınma modelini anlamak için karşıtı olan **maddi kalkınma** modeliyle karşılaştırabiliriz.

Bu modelin en iyi örneklerinden biri petrol zengini şeyhliklerdir.

Bu ülkeler en son teknolojiyi edinebilecek durumdadırlar. En modern otomobiller, uçaklar, bilgisayarlar, fabrikalar. Deniz suyunu arıtabiliyorlar, çölde tarım yapabiliyorlar. Buna karşın bunlar en son teknolojinin ürünlerinden yararlanırken, toplumsal ve kültürel koşullarıyla aşağı yukarı 9. yüzyılda yaşıyorlar. Türkiye’de 1950’den sonra bütünsel kalkınma modeli bir ölçüde terk edilerek maddi kalkınma modeline bir kayma olmuştur. Böylece yol, baraj, fabrika yapımı ön düzleme geldi ve toplumsal, kültürel kalkınma ikincil duruma düştü.

4. Atatürkçülüğün İdeolojik Programı :

Bu, **Atatürk’ün Cumhuriyet Halk Partisi**’nin ilan etmiş olduğu **“6 ilke” ya da “6 Ok”** tur.

İlk ilke Cumhuriyetçiliktir. Atatürkçülüğü eleştirenler, demokrasi ilkesinin yokluğuna dikkat çekmişlerdir. Hatta kimilerine göre cumhuriyetçilik, birçok diktacı, hatta bütüncül (totaliter) cumhuriyetler varken, anlamlı bir ilke değildir. Bu, tabii anlaşılır bir görüştür ama Atatürk’e uygulanamaz. 1929’da **Afet İnan**’ın yardımıyla bir Yurttaşlık Bilgisi ders kitabı yazdı. Kitap Afet İnan’ın imzasıyla yayımlandı. İnan, 1969’da kitabın yeni basımını yaptığında, kitabın büyük ölçüde Atatürk tarafından yazılmış olduğunu açıkladı ve O’nun el yazısıyla yazılmış sayfaların fotokopilerini yayımladı. Siyasal düzenlerle ilgili bölümler bunlar arasındaydı. O’na göre demokrasi en iyi düzendi. Demokrasilerden cumhuriyet türü meşrutiyet türünden daha mükemmeldi.

Yalnızca Atatürk’ün kuramsal görüşü değildi söz konusu olan. O sıra birçok Avrupa ülkeleri şu ya da bu türden bütüncül diktatörlüğe doğru giderken Atatürkçü düzen görece demokratikti. Bir ülke düzeninin demokrasi derecesi onu çağdaş diğer düzenlerle karşılaştırarak saptanabilir. **Eski Atina kölelerinin**, yabancı ve kadınların hiçbir siyasal hakları olmamasına karşın, çağdaş öbür düzenlerden daha demokratik olduğu için demokrasi sayılmaktadır. Aynı biçimde Atatürkçü düzen, tek partili olmasına karşın, Avrupa’nın demokrasi derecesi ortalamasının üstünde bir demokrasi derecesine sahipti. Bu yüzdendir ki Hitler hükümetinin üniversitelerden tasfiye ettiği 142 Alman bilim insanı Türkiye’ye yerleşmeyi seçmişlerdir. Bu kişilerin, ki içlerinde birçok parlak kişiler vardı, bir diktatörlükten diğerine gidecek kadar saf ya da çaresiz olduklarına inanmak için neden yoktur. Bugün Türkiye belki Atatürk döneminden daha demokratiktir. Bununla birlikte bu bizi mutlu kılmıyor, çünkü II. Dünya Savaşından sonra Avrupa bize yetişip daha da ileri gitmiştir.

Milliyetçilik (ulusçuluk) ilkesi saldırgan olmayan, yayılmacı olmayan, barışçı nitelikteydi.

Atatürk’ün düsturu **“Yurtta sulh; cihanda sulh”** idi. Bu milliyetçilik ırkçı değildi.

Atatürk **“Ne Mutlu Türk’üm diyene!”** (8) demişti (“Ne mutlu Türk olana” değil),

Türk Milletinin tanımını şöyleydi:

“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkı” (1929) (9).

Türkiye Cumhuriyeti’nin her yurttaşı, etnik bakımdan Rum, Çerkez, Kürt, Ermeni, Yahudi olsalar da Türk sayılıyordu. Bu milliyetçilik sağcı, tutucu değildi. Türkiye’yi bölgenin ya da İslam dünyasının en güçlü ülkesi yapmak gibi sınırlı hedefler gütmüyordu. Her alanda Türkiye’yi dünyanın en ileri ülkelerinden biri yapmayı amaçlıyordu. Yalnız iktisadi ya da askeri anlamda değil, Türkiye sanat ve edebiyatta, insan hakları ve bilimde de en önde olmalıydı. Sağcı, tutucu milliyetçiler genellikle, iktisat, askeri güç ve siyaset alanları

üzerinde dururlar, onunla yetinirler.

Devrimcilik (İnkılapçılık) aydınlanmayı her yere ve olanaklıysa herkese yaymak, bütünsel kalkınmayı gerçekleştirmek ve bu amaçlara ulaşmak için canla başla çaba göstermek demektir.

Bu amaçlara henüz ulaşamamıştır ve görece uzun erimlidir, fakat bunlara olanaklı olduğu kadar önce ulaşmak gerekmektedir. O zaman değin devrimciliğin gündemde kalması zorunludur.

Halkçılık, halktan yana siyaset götürmektir.

Halk kavramı nüfusun bütün sınıf ve kesimlerini içerecek biçimde yorumlanabilir (öyle yorumlanıyordu), fakat en çok köylü, işçi gibi düşük gelirli kesimleri amaçlıyordu. Böyle kesimlerin maddi ve kültürel gelişmesini hedefler. Yığınlara dalkavukluk yapmak anlamındaki popülizm ile karıştırılmamalıdır. Tabii, çok partili bir düzende popülizme direnmek çok kolay değildir. En azından kuramsal olarak denebilir ki, tek partili bir düzende yığınların hoşlanmadığı, fakat uzun erimde onlara yararlı olacak siyasalar yürütmek daha kolaydır. Atatürk düzeni, iki çok partili siyaset girişimi dışında tek partili bir düzendi. Eğer devrim halk arasında hatırı sayılır bir yaygınlık kazanmışsa, çok partili bir dizgede de gelişmesini sürdürebilir. Bunun için, iktidarda olmasa bile en az bir büyük parti ilkeli bir Atatürkçülüğü savunmalı ve diğer büyük partiler de son çözümlerde Atatürkçü olmalıdır.

Devletçilik deneyimle oluşmuş bir ilkedir.

Türkiye'nin yeni doğan kapitalist sınıfı 1920'lerde hatırı sayılır bir sanayileşme düzeyi yaratamamıştı. Üstelik **1929 dünya bunalımı** her yerde büyük sefaletle yol açmış bulunuyordu. Devletçilik bu gereksinimlerden doğmuştu. Atatürkçü dönemde ve sonrasında bir sanayi temeli yaratılabildi. Sanayi yaratmanın ve devlete ekonomiyi düzenleme olanağını sağlamanın ötesinde, devletçilik işçilere işletmelerde doğru dürüst barınma, okullar, sağlık hizmetleri, toplumsal ve kültürel bir ortam yaratıyordu. Başka bir deyişle halkçılığın, sosyal devletin gerekleri de karşılanmış oluyordu. 1980'e değin devletçilik yalnız Türkiye'de değil, kimi gelişmiş kapitalist ülkelerde de önemli işlevler gördü. Örneğin Fransa'da **Renault** otomobil firması yıllardan beri başarılı bir kamu iktisadi kuruluşudur. 1980'lerde kamu işletmelerine karşı dünya çapında bir kampanya açıldı. **Sovyetler Birliğinde komünizmin çökmesi** bu kampanyayı besledi. Yalnız eski komünist ülkelerle değil, başka yerlerde de **kamu işletmelerinin özelleştirilmesi** gündeme gelmiştir.

Türkiye bakımından şu denebilir :

Türk kapitalist sınıfı büyük ilerlemeler göstermiş olsa da, gelişmiş ülkelerdeki düzeye ulaştığı söylenemez. Demek ki Türkiye'de devletçiliğin bir işlevi olmaya devam edecektir. Dahası kamu işletmeciliğinin verimsiz olduğuna inanmıyorum. Hükümetler, yani siyasal irade isterse, devlet işletmelerini kazançlı yapabilirler. Fakat bunları gereksiz işçilerle doldururlarsa, nitelikli yöneticiler görevlendirilmezse, demek ki, söz konusu hükümetler bu işletmelerin verimli olmasını, hatta yaşamasını istememektedirler. Bugün Tekel bütün ülkeye üç marka rakı sağlayabiliyor, fakat yeterince bira ve kibrit yapamıyorsa, bunun böyle olması istendiği içindir. Bira ve kibrit üretimi özel girişime açılmıştır. Özel kesim işletmelerinin daha çok satış yapabilmesi için

devletin bu ürünleri az miktarda üretmesi, kaliteye dikkat etmemesi vb. gerekmektedir.

Başka bir nokta : Kamu işletmeciliğinin günahları konusunda kimi insanlar ne kadar inanmış olurlarsa olsunlar, bunların istihdam sağladığının da farkındadırlar. Kamuoyu yoklamaları bunu belli ediyor. Böylece özelleştirmeye daha yatkın bir partinin daha az oy alacağı düşünülebilir. Bu da seçmenlerin uç partileri güçlendirecek protesto oyları vermelerine yol açabilir. Bu, herhangi bir çok partili düzen için sağlıklı bir durum olacaktır. En azından Türkiye bakımından, bu ülke Avrupa düzeyinde gelişmişliğe ulaşmıyorsa değin devletçiliği gündemde tutmak gerekir gibi görünüyor. Topyekûn bir **özelleştirme** siyaseti demokratik bir çok-partili düzenle pek bağdaşmaz gibime geliyor.

Gelelim laiklik ilkesine :

Bu, dinle devlet işlerinin ayrı tutulması demektir. Hiçbir din, mezhep ya da dinsel küme devlet işlerine karışamaz, devletten ayrıcalıklar isteyemez. Devletin yasa ya da siyasaları herhangi bir din ya da dinsel küme tarafından etkilenemez. Devlet bütün dinsel kümeler karşısında yansız olmalıdır. Öte yandan, devlet de din işlerine karışmamalıdır. Kural budur, fakat devlet bazen dinsel işlere karışmak durumunda olabilir. Örneğin, dinsel bir küme mensuplarının insan kurban etmesini ya da mensuplarının intihar etmesini isterse devlet müdahale etmelidir.

ABD’de Hıristiyan Bilimciler (Christian Scientists) adındaki bir tarikat, inancın bütün hastalıkların üstesinden geleceğine inandığı için her türlü tıbbi yardımı reddetmektedir. Bana göre böyle bir cemaatten bir çocuk apandisit bunalımına girse ve anne-babası tıbbi yardımı geri çevirirlerse, devlet müdahale ederek çocuğu kurtarmalıdır.

Türkiye’de Sünnilerin dinsel işlerine bakan bir **Diyanet İşleri Başkanlığı** var.

Bu, devletin dine müdahalesidir, fakat gerekli olduğunu düşünüyorum. İki yararı var: Sünni çoğunluğu gözlem altında tutarak, onların arasında laiklik karşıtı hareketlerin çıkmasını önleyebilir.

İkincisi, **Diyanet İşleri** kaldırılacak olsa, Sünniliğin içindeki kümeler arasında camileri denetimleri altına almak için bir savaşım başlayacaktır. Bunu başaramayan küme ya da kümeler kendi camilerini yapmaya zorlanacaklardır. Ulusal servetin büyük bir bölümü yeni camiler yapmaya ayrılacaktır.

Oysa şimdi camiler Diyanetin gözetimi altında ve dolayısıyla bütün Sünni kümelere açıktır.

Kimi şeriatçılar laikliği İslamiyete karşı yapılmış bir kötülük olarak görmektedirler.

Bu görüşe katılmak olanaksızdır. **Şeriat**, İslamiyeti Orta Çağa bağlayan, 9. Yüzyılda oluşturulmuş bir hukuk dizgesidir, bir zincirdir. Türkiye’de bu zincirin kırılması İslamiyet’e çağcıl (modern) dünyanın, ileri ülkelerinin bir dini olmak fırsatını vermiştir. Çağcıl insanlar için Orta Çağ İslamiyetinin bir çekiciliği pek olamaz.

Ayrıca, şeriatın kaldırılması hem Türkiye, hem öbür Müslüman ülkeleri için bir kalkınma ve ilerleme sorunudur. Şeriat ve yandaşları kadınların kapatılmasını isterler. Bu demektir ki nüfusun yarısı evrensel kalkınma ve ilerleme yarışının dışında tutulacaktır. Tek ayakla yarışmak olanaklı değildir. Kadınları kapatan ülkelerin dünyanın ileri ülkelerinden biri olmak umudu olamaz. Kadınların kapatılması sözkonusu ülkelerin kültür düzeylerinin gerilemesi anlamını taşır, çünkü erkek çocukları dili annelerinden öğrenirler, babalarından değil (ana dili). **En önemli kültür aletimiz dilimizdir** ve annelerin çocuklara dil öğretmesi en temel eğitimidir. Annesi yalnızca 500 sözcük kullanabilen bir oğlanın temel eğitimi annesi 1500 sözcük bilen bir anneninkinden çok farklı olacaktır.

Demek ki *kadınların kapatılması erkeklerin niteliğini de olumsuz etkileyecektir.*

Laikliğin başka bir yararı da devletin bütün dinsel kümeler karşısında yansızlığını gerektirdiği için iç barışın da bir garantisidir. Türkiye’de Sünnilerle Aleviler arasındaki geleneksel geçimsizlik ancak laiklik siyasalarıyla sonlandırılabilir. Öyle olmayınca, 1978’de Kahramanmaraş’ta, 1995’te İstanbul’da (*Gazi olayları*) olduğu gibi kanlı kavgalar ya da kırımlara tanık oluruz.

Türkiye’de kimileri, -ki ne yazık ki aralarında devlet adamları da vardır-, “devlet laik olabilir, bir kişi (örneğin bir Müslüman) laik olamaz” görüşündedirler. Bu görüşe katılmıyorum. Laikliği kabul eden bir kişi, laik bir insandır. Böyle bir kişi, dinli, hatta dindar da olabilir (Müslüman, Hıristiyan vb.). Devrim sayesinde Türkiye’de pek çok laik Müslümanlar, yani laikliği benimsemiş insan var. Birçokları da dinsel vecibelerini tam olarak yerine getirmektedirler. Aydınlanma yayıldıkça, laik Müslüman sayısının daha da artması beklenebilir.

İslamiyet dünyanın pek çok köşesine yayılmış bir dindir. Öbür büyük dinler gibi İslamiyet’in birçok mezhep, tarikat, anlayış içermesi beklenebilecek bir durumdur. Hepsisi de Müslümandırlar ama farklıdırlar da. Öyle olmasa ayrı kümeler olmazlardı. İslamiyette barış ve kardeşlik olması için başka kümelere saygı gerekir. Laik İslamiyet bugün bu kümelere biridir. Öbür kümelerin laik İslamiyete saygı göstermeleri, laik Müslümanların da onlara saygı göstermeleri gerekir.

5. Atatürk Devrimi’nin Zorunluluğu :

Zaman zaman kimi gözlemcilerin Atatürk Devrimi’nin, kendisini felaketten kurtarmış muzaffer bir önderin isteksiz bir halka uyguladığı bir çeşit kişisel program olduğu görüşlerine rastlanıyor. Oysa böyle olsaydı Atatürk’ün ölümünden sonra Devrim uzun sürmezdi. Kısa zamanda son bulur ve Türkiye eski yoluna dönerdi. Oysa ölümünden bu yana 75 yıl oldu ve 1950’lerden sonra esaslı biçimde yavaşlatıldıysa da, Devrimin yapısı birçok bakımdan olduğu gibi duruyor. Böylece zorunlu olarak Devrimin bir diktatörün keyfi uygulaması olmayıp nesnel bir zorunluluk olduğu sonucuna varmamız gerekiyor.

Şimdi bu zorunluluğun ne olduğuna bakalım :

Türkler, Osmanlı Devleti çerçevesinde “Viyana kapılarına değin” Güneydoğu Avrupa’yı fethetmeyi başardılar. **1699 Karlofça antlaşmasıyla** birlikte Orta Avrupa ve Balkanlar’dan çekilme süreci başladı. Ardı ardına gelen askeri yenilgilerin sonucu, 200 yıl sürdü. Balkan ulusçuluğu, başından itibaren son zamanlarda “etnik temizlik” denen siyasası uyguladığı için süreç Türkler için çok acıklı olmuştu. Çünkü Balkanlar öz yurtlarıydı. Bütün bu sınav boyunca Türklerin bir tesellisi vardı: Son kertede, yüzlerce yıl önce yurtları olan Anadolu’ya yerleşip şerefli bir yaşam sürdürebilirlerdi. I. Dünya Savaşı arefesinde Osmanlı Devletinin hala Rumeli’de küçük bir ülke parçası vardı: Edirne dahil, doğu Trakya.

I. Dünya Savaşı Osmanlılar için yeni bir felaket oldu. Sevr’de Osmanlının 1920’de imzalamak zorunda kaldığı barış antlaşması bütün Türkler için dev boyutta bir travmaydı. Anladılar ki, nasıl Rumeli’den çıkarıldılarsa, şimdi de Anadolu’dan çıkarılıyorlardı. Osmanlı Doğu Trakya’yı, Ege Bölgesinin kuzeyini Yunanistan’a Kuzeydoğu Anadolu’yu Ermenistan’a verecekti. Bu bölgelerin etnik yapısını belirlemek söz konusu değildi. Yapılan düzenleme tümüyle “tarihsel hak” esasına dayanıyordu. Bin yıl önce buralarda

Türk yoktu, bu yüzden muzaffer devletler o sıradaki etnik yapı ne olursa olsun, buraları Yunanistan ve Ermenistan'a vermekte hiçbir tereddüt duymuyorlardı. Sözümona devamına izin verilen gölge Osmanlı Devleti de maliyesi ve ordusu olmayan kurbanlık bir koyun durumuna getirilmişti. Böylece Türkler Anadolu'dan çıkarılıyor ya da bir çeşit köleliğe mahkum ediliyorlardı. Birçok Türkler için apaçık ortadaydı ki; süreç **Sevr ile durmayacak** ve Rumeli'de olduğu gibi kaçınılmaz sona doğru gidecekti.

Kurtuluş Savaşı sayesinde bu büyük felaket önlendi ve **Lozan Antlaşması Sevr'in yerine geldi**.

Fakat ortaya çıkmıştı ki Lozan'ı sürekli kılmak için Türk toplumunun geri toplumsal, siyasal, iktisadi, kültürel koşullarının kökten, devrimci bir değişime uğraması gerekiyordu. Türkler Ortaçağ'dan çıkıp çağcılılaşmak zorundaydılar. İşte Atatürk Devrimi bunu gerçekleştirmek amacıyla yapıldı. Devrimin uzun zaman sürmüş olmasının nedeni de budur. Devrim yapılmıyorsa Sevr Antlaşması ya da bir benzerinin ilk fırsatta yeniden bize dayatılması çok olasıydı. Devrimin amacı Türklere Avrupalılarınki kadar eğitim ve kültür vermek, onları Avrupalılar kadar üretken kılmak, başka deyişle Türkiye'yi bir Avrupa ülkesi düzeyine yükselmektir.

6. Kısmi Karşıdevrim _____ :

Türkiye'de Atatürkçülüğün bugünkü durumunu anlayabilmek için **1950 Kısmi Karşıdevrimini** açıklamak gerekiyor. Atatürk'ün zamanında bile Cumhuriyet Halk Partisinde karşıdevrimci unsurlar vardı. Dediğim gibi, sözkonusu karşıdevrim kısmiydi. Herhalde Atatürk'ün yandaşları arasında tam bir karşıdevrim isteyen hiç yoktu.

Sevr travması bu derece bir gericiliğe engeldi. Tutucuların istedikleri, Devrimin başlıca kazanımlarını muhafaza ederken Devrimi dondurmak ya da yavaşlatmaktı. II. Dünya Savaşının sonu bekledikleri fırsatı verdi. Savaşa katılmamanın sonucu olan Türkiye'nin yalnızlığı, **Atatürk'ün ardılı olan İsmet İnönü**'yü çok partili dizgeyi benimsemeye götürdü. Ama muhalefet partisinin Atatürk Devrimini sorgulamaması için CHP içindeki rakiplerini kısmen zorlayarak, kısmen ikna ederek **Demokrat Partiyi** kurdu. Bu kişiler çoğunlukla sağcı, tutucu kimselerdi.

Bu sağcılık iki gelişmeyle pekişti. Sovyet Rusya'nın 1945'te 1925 Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşmasını feshetmesi ve Boğazlarda denetim kurma ve Doğu Anadolu'da toprak kazanma girişimi şiddetle sol düşmanı, **McCarthy**'ci bir hareket için bahane oldu. İnönü sosyalist parti ve yayınları yasaklayarak bu hareketi güçlendirmiş oldu. Sağa doğru bu savrulma CHP'yi de etkiledi. Başarılı Milli Eğitim Bakanı **Hasan Âli Yücel**, ki ünlü **Köy Enstitülerinin** ileri gelen mimarlarından, görevine devam ettirilmedi (1946). Yerine gelen bakan bu mucize kurumları bozmaya girişti. 1950'de Demokrat Parti iktidara geldiğinde bu yönelişler genel bir harekete dönüştü. 1951'de kültür ve toplumsal yardım merkezleri olan **Halkevleri** (478 tanesi) ve daha küçük ölçekli **Halkodaları** (4322 tane) kapatıldılar. 1954'te Köy Enstitüleri aynı yazgıyı paylaştı. Devrimin aydınlanma programı rafa kaldırılmış, karanlık bir dönem başlamıştı. Bütünsel kalkınma modeli bu gelişmeyle ağır darbeler yedi.

Atatürk Devrimi donduruldu. Bunu gizlemek için **tören Atatürkçülüğü** büyük önem kazandı.

Devrimin yıldönümleri gittikçe artan bir heyecanla kutlanır oldu. Atatürk'ün resim ve büstleri kamusal alanları doldurdu. Nasıl olduysa, CHP Atatürk Devrimine dönüşü isteyen bir muhalefet yürütemedi ya da bunu istemedi. Çok kez hayli sert olan muhalefeti daha çok siyasal özgürlük talebinde yoğunlaştı. Siyasal dizgeye yeni bir anayasa ve büyük ölçüde bir özgürlük getiren **27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi**nden sonra,

aydınlar Atatürkçülükten çok sosyalizm ve sosyal demokrasiyle ilgilenmeye başladılar. Fakat Sovyetlerde ve Doğu Avrupa'da komünizmin çökmesi, **Türkiye'de köktendinciliğin çoğalması**, Atatürkçülüğe yöneltilen sert eleştiriler yukarıda sözünü ettiğim Atatürkçülüğün yeniden doğmasına yol açtı. (1998)

Dipnotları:

1. Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi* (İstanbul, T.C. İş Bankası Kültür Yayınları);
Sina Akşin (Yayın Yönetmeni), *Türkiye Tarihi V: Bugünkü Türkiye, 1980-1995* (İstanbul, Cem Yayınevi).
2. Sina Akşin, *Düşünce Tarihi, Bugünkü Türkiye, 1980-1995*, s. 267-273.
3. 25 Ağustos 1924, Enver Ziya Karal, *Atatürk'ten Düşünceler* (İstanbul, Devlet Kitapları, 1986) s.82.
4. Suat Sinanoğlu, *Türk Hümanizmi* (Ankara, Türk Tarih Kurumu Y.,1980).
5. Daha 1960'ta Bedia Akarsu **Atatürk Devrimini Türk Aydınlanması** diye tanımlamıştı.
"Atatürk ve Aydınlanma", Atatürk Devrimi ve Temelleri(İstanbul İnkılap Kitapevi,1995) s. 93-97.
- Macit Gökberk, **"Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk** (İstanbul, Eczacıbaşı Y.,1983).
6. Uluğ İğdemir, *Atatürk and the Anzacs* (Ankara, Türk Tarih Kurumu Y.).
7. 16 Mart 1923, **Mustafa Kemal Atatürk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II.**
8. Cumhuriyetin 10. yıldönümü söylevi (1933).
9. **Afet İnan, Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları** (Ankara, Türk Tarih Kurumu y,1988).

* Yazar tarafından İngilizceden çevrilmiştir: Sina Akşin,

"The Nature of the Kemalist Revolution", The Turkish Republic at Seventy – Five Years (D. Shankland, ed., Huntingdon, The Eothen Press, 1999).

Prof.Dr. Sina AKŞİN

ADD Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyesi

11.2.13, http://www.add.org.tr/ataturk-devrimi-ataturkculuk-nedir-*.html

(Ne yazık ki bı on erişke çalışmıyor... A. Saltık)